

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.092
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці юридичних наук, професорці
Юлії Кернякевич-Танасійчук

ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Бобрика Володимира Івановича
на дисертацію Остап'яка Миколи Михайловича «Спрощене позовне
провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС
(порівняльно-правовий аналіз)», поданої на здобуття ступеня доктора
філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність дисертаційного дослідження. Вдосконалення процесуального законодавства у напрямку спрощення позовного провадження зорієнтоване на відповідність сучасним міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам забезпечення доступу до правосуддя, справедливого розгляду справ, а також забезпечення ефективності та принципу пропорційності в цивільному судочинстві. Спрощення позовного провадження зменшує потенційні процесуальні бар'єри. Воно охоплює відмову від певних формальностей, скорочення строків на розгляд справ тощо. Вдосконалення цивільного законодавства в рамках спрощення цивільного судочинства спрямоване на підвищення доступності правосуддя для пересічних осіб, незалежно від їхнього фінансового стану чи юридичних знань. Зменшення формальних бар'єрів робить судову систему зрозумілішою та доступнішою для звичайних громадян і тим самим стимулює їх передавати вирішення їх правових питань до суду. Скорочення термінів розгляду та зменшення формальних вимог сприяє зменшенню фінансового тягара для сторін, оскільки вони несуть менше судових витрат.

Спрощене позовне провадження наразі є поширеною формою судового розгляду спорів приватноправового характеру не лише в країнах ЄС, а й в Україні. Проте з часу його запровадження в цивільному судочинстві України

в судовій практиці виникає чимало питань щодо його окремих аспектів, що потребують наукового осмислення й науково обґрунтованих підходів до їх вирішення.

Незважаючи на те, що спрощеному позовному провадженні в цивільному судочинстві України приділяли увагу багато процесуалістів, ця робота вирізняється серед інших праць тим, що в її основу покладено насамперед компаративний метод, який дозволяє всебічно розглянути спрощене позовне провадження в порівнянні з його аналогами в інших країнах.

Зазначене в своїй сукупності свідчить про актуальність цієї дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, вказують на високий рівень обґрунтованості, що свідчить про те, що дисертант детально проаналізував відповідний емпіричний матеріал, зокрема, нормативно-правові акти України та країн-членів ЄС, судову практику, а також наукові праці українських і зарубіжних вчених. Методологічна основа дослідження, проведеного М. М. Остап'яком, є доволі глибокою, оскільки він успішно використовує різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи вивчення правових явищ, включаючи історико-правовий, формально-юридичний, діалектичний, догматичний, порівняльно-правовий тощо. Дисертаційне дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі, комплексному та системному підходах і відзначається достатнім рівнем наукових узагальнень. Фундаментальність та всебічність роботи виявляються в ґрунтовному та поетапному розкритті предмета дослідження. Дисертація відрізняється належним рівнем репрезентативності, що позитивно впливає на обґрунтованість, достовірність та переконливість її наукових положень, рекомендацій і висновків.

Дисертація М. М. Остап'яка за своїм оформленням в основному відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Структура дисертації вбачається логічною і відповідає меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Кожен розділ і підрозділ відрізняється своїм змістом, висновками та перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини цивільного процесуального права в даній сфері. Послідовність викладення матеріалу в дисертації дозволяє відстежити еволюцію ідей та думок автора, виокремити найбільш обґрунтовані позиції, а також ідентифікувати питання, які потребують подальшого дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що дисертант досягнув поставленої мети дослідження та виконав відповідні завдання.

У дисертації М. М. Остап'яка висунуто та обґрунтовано ряд наукових висновків, положень і рекомендацій теоретичного і практичного характеру, що в своїй сукупності свідчить про те, що ця робота є завершеним науковим дослідженням.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист, полягає в тому, дисертаційна робота є певним внеском у розкриття теоретичних і практичних аспектів регулювання спрощеного позовного провадження в контексті порівняльного аналізу процесуального законодавства України та країн-членів ЄС.

В дисертації автор висловлює власну переважно обґрунтовану точку зору на різні досліджувані питання, наводить додаткові аргументи, що підтримують вже визначені в юридичній літературі погляди вчених і практиків. Він також вдається до обґрунтованої наукової дискусії з приводу деяких підходів інших дослідників до досліджуваних питань.

Позитивно сприймається п. 1. наукової новизни, в якому автор наводить перелік критеріїв для визначення того, чи слід розглядати певну справу як незначної складності: а) сума позову; б) спрощений порядок розгляду; в) відсутність складних фактичних та правових питань; г) відсутність третіх осіб; г) можливість вирішення справи шляхом укладання мирової угоди;

Заслуговує на увагу та підтримку положення автора про необхідність застосовувати спеціальні шаблони-форми для подачі процесуальних заяв в порядку спрощеного позовного провадження за аналогом Європейської процедури розгляду дрібних справ чи форм-шаблонів, які існують в країнах-членів ЄС (Ірландія, Польща, Латвія, Литва, Румунія, Словенія). Типові форми стандартизують форму і структуру документів, що зменшує час, необхідний для їх підготовки. Використання шаблонів дозволяє дотримуватись формальних вимог до відповідних процесуальних документів і водночас економить час і ресурси суб'єктів процесу, чим і характеризується спрощене позовне провадження.

Слушним є авторське визначення спрощеного позовного провадження, під яким автор розуміє похідну від позовного провадження з спрощеними правилами форму розгляду малозначних або справ незначної складності, з активною участю судді, та як наслідок пришвидшується розгляд справи в суді в порівнянні із загальним позовним провадженням

Варто виділити авторський підхід до ознак спрощеного провадження. Автор провів їх класифікацію на обов'язкові та факультативні.

Викладені вище положення не є вичерпними з погляду наукових аспектів, що становлять наукову новизну відповідного дослідження. Однак вони надають можливість визначити погляд автора на перспективи розвитку та удосконалення юридичного регулювання спрощеного позовного провадження в цивільному процесі України.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження виявляється в тому, що його висновки та

рекомендації можуть бути використані в майбутніх дослідженнях спрощеного позовного провадження та цивільного судочинства загалом. Ці результати можуть знайти застосування в правотворчості для удосконалення чинних актів законодавства, які закріплюють норми процесуального права, а також в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Цивільне процесуальне право України» та інших спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

У Розділі 1 «Правова природа спрощеного позовного провадження у цивільному процесі» розкривається зародження та розвиток основних елементів спрощеного позовного провадження в Україні та країн-членів ЄС, аналіз правової природи спрощеного позовного провадження та детально проаналізовано категорії справ, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження в Україні та країнах ЄС. Наводиться авторська класифікація спрощених позовних процедур (стор. 60-61).

Слід звернути увагу на окреслення автором найпоширеніших категорій справ, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження в країнах-членах ЄС, таких як: фінансові справи; сімейні справи; справи, що виникають з трудових відносин; справи, що стосуються прав споживачів; спори що виникають внаслідок оренди нерухомого майна; справи, що виникають з соціального права (стор. 90-95). Ці категорії справ фактично стали типовими і такими, що за загальним правилом розглядаються в спрощеному порядку. Дисертант робить акцент на конкретних критеріях малозначності справ, прив'язаних не лише до ціни позову, а й до сутності спірних правовідносин (стор. 103).

Розділ 2 «Особливості процесуального порядку розгляду справ за спрощеним позовним провадженням» присвячений власне практичній

реалізації спрощення позовного провадження в Україні та країнах ЄС від подання позовної заяви до суду до розгляду справи судом.

Важливою є рекомендація автора щодо застосування процесуальних шаблонів позовної заяви та інших процесуальних заяв і клопотань, що значно спростить роботу суду в частині виокремлення необхідної інформації, в тому числі предмету та підстави позову, та дозволить учасникам процесу без спеціальних юридичних знань самостійно подавати до суду необхідну інформацію (стор. 114).

У Розділі 3 «Ухвалення та порядок перегляду рішення у справах спрощеного позовного провадження» дисертантом досліджено основні аспекти винесення рішення судом при розгляді справи в спрощеному порядку та проаналізовано специфіку їх оскарження в Україні та країнах ЄС.

Цікавою є ідея автора щодо розробки рекомендацій стосовно формування витрат на правову допомогу залежно від типу справи, інстанції, кількості відповідних клопотань та судових засідань. Такі рекомендації можуть стати основою при вирішенні судом питання про розподіл судових витрат (стор. 191).

Особливо слід відзначити опрацювання автором значного масиву судової практики та використання джерел іноземними мовами, що підкреслює достовірність зроблених висновків і відзначає складність проведеного автором дослідження.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження М. М. Остап'яка та його публікаціями з теми дисертації дозволяє зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження висвітлені загалом в десяти наукових публікаціях – чотирьох статтях у наукових фахових виданнях України, трьох статтях в іноземних виданнях і трьох тезах доповідей на наукових конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація представляє собою наукове дослідження, яке включає у себе особисті

висновки автора та практичні рекомендації. Наукові результати, викладені в дисертації, є результатом особистих зусиль здобувача.

Автор наводить посилання на свої наукові публікації, дослідження інших вчених, нормативні акти, матеріали судової практики та інші джерела, що свідчить про дотримання ним вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження, варто зазначити, що воно містить деякі положення та висновки дискусійного характеру.

1. Дещо некоректно сформульована мета та завдання дослідження. Так, автор, формулюючи мету вказує на прагнення «вдосконалити ефективні методики розгляду справи в спрощеному позовному порядку». Разом з тим, в роботі не розкривається сутність методик розгляду справи в спрощеному позовному порядку й такий термін не є усталеним в науці цивільного процесуального права. Формулюючи окремі завдання дослідження автор вживає слово «дослідити» і тим самим допускає тавтологію, адже виходить, що завданням дисертаційного дослідження є «дослідити ...».

2. Варто уточнити ступінь наукової новизни деяких положень, які на думку автора отримані вперше. Так, в пункті 3 наукової новизни вказується ідея зменшити верхню межу грошового порогу віднесення справи до категорії малозначної, якщо ціна позову не перевищує п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Проте такі самі пропозиції ще раніше робили інші автори, а тому щодо цього висновку автору потрібно було вказати про те, що саме він пропонує удосконалити чи розвинути.

3. Дисертант пропонує зменшити строки на апеляційне оскарження справ, якщо вони розглядалися в порядку спрощеного позовного провадження (пункт 9 наукової новизни). Загалом погоджуючись з цією пропозицією слід звернути увагу на те, що автор вважає за потрібне зробити з цього правила виняток, а саме застосовувати загальний строк апеляційного оскарження рішень судів у справах, які помилково були віднесені судом

першої інстанції до малозначних або справ незначної складності. Проте автор не враховує те, що апеляційний суд виснуватиме про правильне чи помилкове віднесення справи до малозначної або справи незначної складності лише за результатами апеляційного перегляду, а не на його початку.

4. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція дисертанта щодо запровадження підготовчого провадження у спрощеному позовному порядку, оскільки такий додатковий етап однозначно призведе до збільшення часу судового розгляду відповідних малозначних справ чи справ незначної складності, а також може призвести до збільшення судових витрат, у т.ч. на професійну правничу допомогу.

5. Для повноти розкриття досліджуваної тематики автору потрібно було приділити більше уваги такому питанню як поширення правил спрощеного позовного провадження на інші процедури цивільного судочинства, зокрема, перегляд судових рішень (ч. 1 ст. 368, ч. 1 ст. 402 ЦПК України тощо). Важливість цього питання обумовлюється тим, що внаслідок такого поширення спрощене позовне провадження, яке саме є винятком із загальних правил загального позовного провадження, стає загальним порядком для відповідних інших процедур.

Висловлені зауваження не стосуються концептуальних аспектів дисертаційного дослідження та не применшують його наукову і практичну цінність.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Остап'яка Миколи Михайловича на тему «Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-правовий аналіз)» за своєю актуальністю, новизною, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю отриманих результатів, а також за повнотою висвітлення результатів у публікаціях відповідає вимогам спеціальності 081 «Право» і відповідає спеціальності 081 «Право»,

всім вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, що встановлені Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, і Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Остап'як Микола Михайлович за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача відділу приватного права та процесу
Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф.Г. Бурчака НАПрН України

Володимир БОБРИК

Підпис БОБРИКА В.І. засвідчую.
Заступник директора з загальних питань
Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф.Г. Бурчака НАПрН України

Тетяна ВІНОКУРОВА